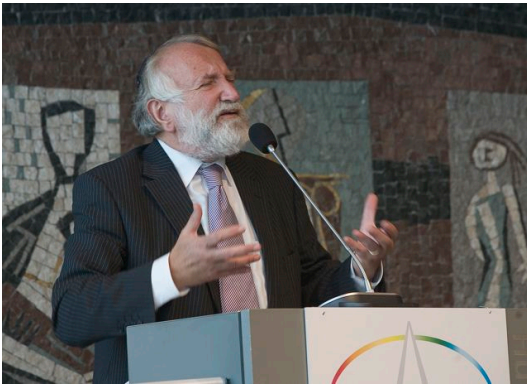

Arnhem, vrijdag 17 september 2010

‘Verzoening’

Awraham Soetendorp ¹

Voormalig rabbijn van de Liberaal Joodse Gemeente te Den Haag

*Wie in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten
vernacht in de schaduw des Almachtigen,
Ik zeg tot de Heere: Mijn toevlucht en mijn vesting,
Mijn God op Wien ik vertrouw.....
Al vallen er duizend aan uw linkerzijde,
en tienduizend aan uw rechterhand,
tot u zal het niet genaken.*

Deze woorden uit Psalm 91 sprak Kate A. Ter Horst uit ter bemoediging in de schuilplaats in de pastorie, toen de slag bij de brug van Arnhem woedde. Gewonden en stervenden, zij aan zij, en soldaten met leeuwenmoed, die wij gedenken met heel ons hart, putten in die verscheurende dagen daaruit kracht.

Opmerkelijk is dat juist deze psalmwoorden traditioneel al een kleine eeuwigheid Joodse vrouwen en mannen begeleiden wanneer zij ten grave worden gedragen. Altijd durende woorden van troost en verwerking.

Sophie en ik, die toen kleine kinderen waren, zij in de pastorie en ik ondergedoken in Velp, zijn nu samen in dit gedenken. En gedenken nu is altijd ook een protest tegen het onrecht dat nu mensonterend voortwoekert.

Dat is wat ons allen met al ons hebben en houden in dit uur bijeenbrengt en houdt. De peuter die ik toen was had al de les der lessen geleerd toen de Gestapo ruim een jaar eerder ons ouderlijk huis in Amsterdam was binnengedrongen. De Gestapoleider had in mijn ogen gekeken en gezegd “jammer dat dit een Joods kind is”.

Mijn vader had geantwoord “gelukkig dat hij een Joods kind is want wat hem ook zal gebeuren, hij zal nooit het kind zijn van moordenaars”. De ogen van de leider vulden zich met tranen. En die tranen hebben ons leven gered. Zij zijn weggegaan en gaven ons een

---

¹ De op 17 september 2010 feitelijk uitgesproken tekst kan afwijken van deze basistekst.

nacht respijt en de les wanneer een blik van een baby het hart nog bereiken kan, ook al is het overwoekerd. Met haat dan is nog niets verloren en alles mogelijk.

En zo kwam ik in de armen van Bertus en Ria van der Kemp die hun leven in de waagschaal stelden.

Ik vroeg enige jaren geleden leerlingen van een basisschool in Zwolle: “hoeveel tijd had mijn Moeke in Velp om te beslissen of zijn mij zou herbergen, met alle gevolgen van dien?”

En een jongen van tien en een half antwoordde zonder aarzelen “geen tijd meneer”.

En het zijn deze geen tijd beslissingen die uiteindelijk het lot van de geschiedenis bepalen.

Ik denk met bewondering aan al die mensen, rechten verdedigsters, die vandaag deze reddende geen tijd beslissingen nemen.

Wij staan aan de vooravond van Jom Kipoer, de grote Verzoendag waar op het Joodse volk en in wezen de gehele mensheid voor de Altijd Aanwezige staan. We kijken elkaar aan met schaamte en hoop. Schaamte om al het tekortschieten en hoop, omdat wij weten dat wij tot verzoening kunnen komen en de wereld tot een paradijs kunnen vormen.

Volgens de traditie van Jom Kipoer kun je pas tot verzoening tegenover God komen wanneer je eerst verzoend hebt met je naaste. Zo onderga ik ook nu het onderzoek van mijn ziel. Hoe ik geworsteld heb met mijn verhouding tot het hedendaagse Duitsland. Steeds wanneer ik vooraf aan een lezing in Mannheim, in Neurenberg, in Berlijn de slaap niet kon vatten, vocht ik met de verscheurende werkelijkheid van het verleden, terwijl ik tot aan mijn vezels de huidige generaties niets, maar dan ook niets verwijt.

Sabine Bode, die straks over de opeenvolgende generaties het woord zal voeren heeft zulk een moment meegemaakt. Kort voor een lezing in het kader van een congres over stervensbegeleiding werd ik aangesproken door een deelnemster die mij zei “wij zijn alle twee op precies dezelfde datum in 1943 geboren, U in Amsterdam en ik in Dresden. Ik vraag u om morgen ook te spreken over hoe het was om een baby in 1943 te zijn”.

De volgende dag na een slapeloze nacht begon ik aan mijn mede baby in de volle zaal mijn verhaal te vertellen en ik kon geen geluid voortbrengen, minutenlang tot de doorbraak kwam en ik mij geborgen en erkend voelde. Enige jaren later tijdens de Kirchentag in Hannover overkwam mij het zelfde ontheemde gevoel. De organisatoren zeiden tegen mij “wanneer u zich ongelukkig voelt voelen wij ons allemaal ongelukkig”.

In een toegevoegde toespraak op de slotavond stortte ik mij hart uit. Ik sprak over de lange dwingende schaduw van de oorlog. Maar ook over de hoop waarmee ik uit Jordanië was gekomen. Dat eindelijk mijn geliefde broeders en zusters, Israelis en palestijnen, tot vrede zouden komen. Prins Hassan, de grote vredesvorser van Jordanië, had mij omhelsd.

En daar ter plaatse begonnen wij aan een oproep die wij later gepubliceerd hebben. Om tijd en ruimte te vinden voor ontmoetingen waarin mensen die historische last van aangedaan onrecht met zich meetorsen, de pijn met de tegenstanders van weleer. Met elkaar delen.

Toen ik dit appel tijdens de volgende Kirchentag in 2007 op het plein bij de kathedraal van Keulen mocht voorlezen, werd ik door duizenden voornamelijk jongeren toegezongen met Hweeenoe sjalom Aleechem, wij hebben elkaar vrede gebracht. Samen met bisschoppen gaf ik de bijbelse priester de zegen. En sindsdien kan ik slapen in Duitsland.

Ik hoop dat wij als Joodse gemeenschap de innerlijke kracht zullen kunnen opbrengen het volgende jaar om de Ambassadeur van Duitsland uit te nodigen om op de Dam naast ons te Gedenken.

Wij hebben elkaar, jongeren en ouderen, hartstochtelijk nodig. Het handvest voor de aarde roept ons op om een waarachtige wereldwijde alliantie te vormen, om zorgzaam te zijn voor de aarde en allen die daarop leven en een eind aan abjecte armoede te maken. Het handvest voor Compassie wijst ons erop dat de gouden regel ons daartoe de kracht geeft: houd van de ander als van jezelf, doe een ander aan wat jezelf zou willen ondervinden.

En tot ons die met de spirituele tradities verbonden zijn, tachtig procent van de mensheid, waarbinnen Humanisme ook gerekend dient te worden, zegt het handvest nadrukkelijk dat onze geheiligde teksten een bron van inspiratie blijven vormen, mits wij daarbij voor ogen houden dat elke interpretatie van deze teksten die tot onderdrukking of minachting leiden kan ongeldig is.

Deze stad Arnhem kan stad van Compassie zijn, Nederland geboorte plek van democratie en recht zal uit de worsteling die het nu doormaakt als het land van compassie te voorschijn komen.

Tezelfdertijd dat Engelse en Poolse soldaten en verzetsstrijders hun leven gaven, daar waar wij nu zijn, schreef mijn vader in een schuilgat onder het veen van Brabant aan een joodse jongen die zich voorbereidde voor zijn Bar Mitswa en die een honderd meters verderop in een kippenhok schuilde: "Let op jonge vriend, God heeft de wereld geschapen voor de mens en de mens de opdracht gegeven om de wereld te vervolmaken zodat het de wereld zou worden die God wilde. Een wereld vervuld van samenwerking, liefde, waarheid en rechtvaardigheid".

Ik geloof met volstrekt geloof dat wij deze opdracht zullen volvoeren. Ook de woorden van Bertolt Brecht zijn ons tot leidraad, die in 1938 schreef tot degenen die na ons komen:

*Ihr aber, wenn es so weit sein wird
Dass der Mensch dem Menschen ein Helfer ist
Gedenkt unsere
Mit Nachsicht.*

*Jullie echter, als het zover zal zijn
dat de mens voor de mens een helper is,
gedenk ons
welwillend.*

Wij zijn het aan allen die het leven gaven, te midden van hen mijn pleegvader Bertus, verplicht.